

ZEMLJE LAJKOVAČKE

Ispod Slovačke suteske nastaje Lajkovačko - Obrenovačka kotlina koja se pruža sve do ušća Kolubare. Od Oštrikovca na desnoj strani Slovačke suteske pruža se najpre prema istoku, a zatim prema severoistoku, skoro sve do Lazarevca, zaravan, sastavljena od trijarskih krečnjaka i visoka oko 200 metara. S nje se diže Vračebro u trijarskim krečnjacima do visine od 240 metara. Na strani Vračebro u trijarskim krečnjacima usečena je terasa od 94 (200 metara); s obzirom na navedenu visinu neogenih naslaga ova je terasa abraziona. Na desnoj strani Ljiga, međutim, ispod sela Čelija u istim krečnjacima usečena je terasa Čuk, visoka 26 (130 metara) sudeći po visini ona je rečna.

Levo od Kolubare, a severozapadno od slovačke suteske vidi se najpre terasa od 105 (219 metara); ona je usečena u starijim stenama i takođe je abrazionog porekla. Od nje prema severu nastaje s leve strane Kolubare niže i zaravnjeno zemljište, sastavljeno takođe od jezerskih, neogenih naslaga. Na jugu ono je visoko oko 150 metara, prema severu između Kolubare i Tamnave oko 120 metara. Sa ove zaravni, sastavljene od jezerskih naslaga, diže se do visine od 161 metra, glavica Viš. Na padini prema Kolubari u jezerskim naslagama usečena je rečna terasa od 18 metara; njena apsolutna visina iznosi u Jabučju 120 metara a nizvodno u Skobalju 117 metara.

Zaravni istočno i zapadno od Kolubare, sastavljene od jezerskih naslaga, predstavljaju dno jezersko. One su razuđene od pliocena tj. tokom

diluvijuma Kolubarom i njenim pritokama. Od svih ovih pritoka najveća je Tamnava koja je najjače i uticala na snižavanje jezerskog dna. Ono je znatno niže na zapadu nego na istoku.

Tokom neogena u lajkovačkoj kotlini postojalo je jezero, dok je valjevskom kotlinom tekla Kolubara. U lajkovačkoj kotlini dno jezersko je oko 160 metara. Stvaranje današnje Kolubare počelo je krajem neogena oticanjem jezera iz lajkovačko-obrenovačke kotline. Kolubara se tada pojavila na dnu jezerskom i u njemu usekla oko 90 metara. Pri tome je ona urezala, udubljujući se u neogenim sedimentima i terasu od 18 metara. Ime Kolubara bi zapravo značilo “sunčeva (sunuta) reka” ili “ reka kojom je oteklo jezero” i objašnjavalo bi način postanka Kolubare. Treba znati da je reč “kolo” na starom indo-evropskom jeziku označavala sunce.

Prema dosadašnjim rezultatima istraživanja, ime reci je dalo keltsko stanovništvo. Pretpostavlja se da su Kelti, tačnije Skordisci, prvobitno panonsko-ilirsko ime Kol – Apis, prisvojili tako što su njegov prvi deo ostavili neizmenjen a drugi preveli svojim Ambra- reka. Postoje još neke pretpostavke o hidronimu Kolubara, zanimljive po duhu naroda koji kroz njih provejava:

Još u doba rimske uprave iskorišćavan je rudnik Rebelj i Rimljani su silazili do obližnjih brda sa kojih su posmatrali vijugavi, kao zmija, tok reke Kolubare, a kako jedan stari pesnički izraz za zmiju glasi “ colubra “, verovatno je usled glasovnih promena našeg življa došlo do reči Kolubara.

U Valjevu je, tamo gde se danas nalazi pivara, postojala bara u vidu koluta. Narod je ovu baru nazivao “ kolut-bara “ pa je usled glasovnih promena verovatno nastao naziv Kolubara.

Oko reke koju su pravile Obnica i Jablanica bilo je mnogo bara, u kojima su živeli divlji golubovi među rogozom i rakitom. Narod je ovu reku,

koja se izlivala i pravila bare, nazvao “ golub – bara” i verovatno je jezičkim promenama nastao izraz Kolubara.

Pošto je oko Kolubare bilo mnogo močvara i bara, Turci su putem kuluka pristupili regulaciji toka reke, tako da je od “ kuluk-bara “ verovatno jezičkim promenama postala reč Kolubara.

Kolubara kao reka ucrtana je prvi put, koliko je poznato, u jednu kartu puteva iz I – IV veka ali joj ime nije ubeleženo. U Roselovoj karti puteva iz druge polovine XV veka ucrtana je sa imenom Colubaria flumen. Nastariji pisani pomen hidronima Kolubara potiče iz 1291. godine a zabeležen je u jednom kupoprodajnom ugovoru robinje “ de Colubara “ sačuvanom u arhivu u Dubrovniku. Prilikom pohoda na oblasti ispod Save ugarski kralj Karlo Robert izdao je jednu povelju 16. septembra 1319. godine : “ prope Kalabar in Macho “ – pored Kolubare u Mačvi. U povelji ugarskog kralja Žigmunda iz 1392. godine i u ugovoru u Tati iz 1426. godine pominje se Kolubara. U raznim prepisima Kolubara se spominje kao “ Calabar”, “Collubara”, “ Kalizar” ...

Ljig, najveća i vodom najbogatija pritoka Kolubare, prema lingvističkim analizama nosi prekeltsko, verovatno staro indoevropsko ime. U pisanim izvorima ugarskog porekla javlja se u obliku “ Lygh “ 1392. godine , a 1426. godine kao “Ligh “, oba puta u imenu jedne župe u Mačvanskoj banovini. Ime desne pritoke Kolubare Ljig označava *svetlu* reku dok ime leve pritoke Kolubare Tamnave označava *tamnu* reku. Sama Kolubara bi u tom slučaju simbolizirala centralni stub drveta života.

Selo i varošica Lajkovac su na levoj strani Kolubare, nedaleko od ušća Ljiga. Gvozdeni, železnički, i betonski, drumski, most na Kolubari su na tromeđi Lajkovca, Čelija i Jabučja. Uz Kolubaru , ovo su Lajkovačaka zemljišta: Beli Brod, tu su njive Kuline. Tu je i sad brod, može se preko

njega gaziti. Priča se da se u samom brodu Kolubare i to sa strane Čelijske, kod današnje fabrike kreča, nalazilo kamenje kao ostatak neke ćuprije. Ljuba Pavlović je zabeležio krajem dvadesetog veka: " U Lajkovcu u Kolubarskom Ključu, prema Belom Brodu, nalazi se i danas ošančeno, kamenim ruševinama pretrpano mesto, koje se zove Kulina, za koju se drži da je imala u tursko doba karaulu sa vojničkom posadom za bezbednost mosta, koji je bio u tursko doba na Belom Brodu i koji je voda odnela, pa se i karaula napustila. "

U srednjem veku, na Belom Brodu prelazio je put koji je dolazio iz centralne Srbije i preko njega se ova oblast vezivala za Podrinje. Na ovom prelazu put se delio u dva kraka: jedan je išao uz Kolubaru do Karaule i dalje prema Valjevu, a drugi se spuštao niz Kladnicu u dolinu Tamnave. Ostaci ćuprije su ostaci mosta (nekada na Ljigu) i utvrđenja koje je štitilo prelaz preko Ljiga i Kolubare, a koje Stojan Novaković pominje kao srednjovekovni grad Bradar (Brodar) dok Aleksandar Deroko govorio srednjovekovnom gradu Anište. Možda su tu, ili u istočnom Županju stanovala tri brata od kojih su, prema predanju, Marko i Stepan, pošli na Kosovo verujući da se iz rata sa Turcima neće više vratiti, pa su stoga zamolili Petka, koji je ostao kod kuće, da za spas duše sva tri brata i sestre o njihovom trošku sagradi četiri jednake crkve. Nasuprot očekivanju, srećno su se vratili i videli da je Petko za njih i sestru Joku (Doku) podigao samo kapelice u Markovoj Crkvi, Stepanju i Dokmiru, a u slavu svoje zaštitnice, Svete Petke, raskošnu crkvu. Ogorčeni, oni su prokleli ovu crkvu; ona je upadljivo počela da propada, dok su Stepanjka u selu Stepanju i Markova crkva u istoimenom selu na rečici Toplici, napredovale.

Evo šta je savremenik, u devetnaestom veku, zapisao o ostacima velebne crkve Svete Petke :

“ Razvaline ili urvine ove nekadašnje svetinje Srpske do oltara dugačke su 5 ,5 hvata a široke sa zapada 4 hvata i 2 stope. Ova je dužina i širina iznutra merena tj. upravo šupljina. Dužina oltara okruglog i obrnutog k istoku iznutra je 3 hvata, spolja 3 hvata i 4 stope, debljina je skoro svuda zidova pola hvata, svod ili nebo više oltara, na kom osim korova, živog i trulog drveća, živi ogromna množina otrovnih zmijurina, koje hoće da skaču na posjetioce, još je i dan današnji celokupno i nigde kroz njega ne prokisava... Osim neba, ili svoda, nad oltarom, bio je svod i nad celom ostalom ovom svetinjom, što se vidi na razvalina, koje još ne odvukoše bezbožnici. Ovaj je se držao na 4 prekrasna stuba koji su pred oltarom i 4 druga koji su po jedan hvat od zapadnog zida bili. Sva je ova prekrasna i divna svetinja sazidana od tesanog kamena, van kubeta valjda, koja su ako ne zidana, a ono bar u mesto sebre podziđivana prekrasnom prepicanom opekom, smešanom sa raznim stvarima pretučenom, koja se još i danas upotrebljava kao šuplja za kubeta nad svodovima raznih svetinja. Prekrasan živopis sa prekrasnim pismenima oko svetaca, koji još ostadoše sa izbodenim licem i izvađenim očima, od varvarstva i divljeg fanatizma, pokazivaše vreme napretka i slave Srpske...”

Crkva u Petki je obnovljena i u njoj se vrši služba počev od godine 1871.

Prema arheološkim ispitivanjima spomenute Anine su Rimski lokalitet. Zna se na osnovu istraživanja, stručnih i amaterskih, da je kod današnjeg ušća Ljiga u Kolubaru, na njegovoj desnoj obali, formirano u četvrtom veku nove ere, rimsko naselje. Materijalni nalazi su pokazali da je reč o organizovanom i velikom naselju. Naziv lokaliteta “ Anine “ dolazi od latinske reči “ An “ – godina, što znači da je naselje služilo nekom rimskom velikodostojniku za godišnji tj. letnji odmor. Pored naselja iz pravca

Pepeljevca prolazio je put i nastavljao ka Županjcu gde se još mogu videti ostaci rimskog mosta.

Za nekoliko desetina godina, koliko je postojalo ovo rimsko naselje, u njemu se odvijao dinamičan život : nađen je komplet livačkog alata, hirurški i zubarski instrumenti, kameni pečat lekara, zlatni, srebrni , bronzani i bakarni novac ... Iskopavanja vršena u 1998. godini otkrila su rimske terme (kupatilo). Pronađene su i bronzane figure rimskih božanstava Merkura i Marsa. Stanovnici Anina su imali i vodovod i crkvu sa freskama.

Isto takvo naselje postojalo je i u obližnjem Županjcu gde su obavljani rudarski poslovi. Vršeno je i topljenje zlata. Moguće je da je rimsko naselje postojalo i u predelu Selišta u Lajkovcu. Ova naselja su porušena u docnijim ratovima ali po svemu sudeći život se u njima periodično obnavljao i zamirao.

Narodna priča kaže da su Anine u srednjem veku bile gradić sa trgovačkom, verovatno Dubrovačkom kolonijom. Po dolasku Turaka počele su velike nevolje za trgovce. Morali su pred Turcima bežati i silno blago sklanjati. Sanduk pun zlata u kočiju su stavili i kočiju sa zlatom na tajno mesto zakopaju, sa rudom okrenutom ka reci Ljigu. To je legenda o zlatnoj kočiji koju znaju stari Čelijanci a koju vekovima traže neumorni pustolovi.

Stari Čelijanci su pričali o postojanju srednjovekovnog manastira na ovim prostorima. Selo se u XVI veku pominje kao selo Kamenica. Po manastirskim isposničkim ćelijama dobilo je kasnije ime Čelije. Manastir u kome je prema Tronoškom Rodoslovu sahranjen sin despota Đurđa Brankovića, Slepí Grgur, uništíli su Turci u Prvom Srpskom Ustanku. Na tom mestu je 1926. Godine sagrađena crkvica -spomen kosturnica palima u Prvom Svetskom Ratu.

Prostor Lajkovački i Čelijanski bio je od značaja u srednjem veku za Srpsko stanovništvo i zbog izuzetnog geografskog položaja a i zbog obilja termalnih lekovitih izvora i rudnih bogastava u neposrednoj okolini. O tome svedoči i ovdašnja legenda o tome kako je čuveno Vrače Brdo dobilo ime:

" Vračala se vojska s Kosova polja, posle izgubljenog i teškog boja. Pred vojskom, na krvavom konju, jahaše mlad junak, noseći desnu u levoj ruci.

Na reci Kolubari neveseli bojovnici zastadoše da sačekaju skelu s druge obale, i tu od nekog vodeničara doznaju da na brdu iznad reke Kamenice, u isposničkoj ćeliji, živi svetoduhi vrač, koji bi mogao da isceli mladog ratnika..

Ne časeći ni časa, ratnici kretoše uzbrdo da potraže vrača. Nađoše ga u tesnoj ćeliji, pri molitvi, i kazaše mu zašto su došli.

"A verujete li vi u moć koja mi je data " – upita ih vrač.

" Verujemo, kako da ne verujemo ! " - poviču oni. " Zar bismo inače ostavljali put i pošli ovim bespućem da te tražimo !"

Čuvši to, vrač podiže oči k nebu, izgovori neku čudnu molitvu, i čim je završi, desna se junakova ruka ote iz leve i priraste na svoje staro mesto.

Ratnici u radosti stanu grliti svemoćnog starca, govoreći : "Hvala ti, svetoduhi! " Ali on ih prekori:

" Ne zahvaljujte meni, nego onom koji mi dade ovu moć i koji me postavi da ga proslavljam! "

Zatim se ponovo udubi u molitvu, a vojska ode dalje da priča o čudu doživljenom.

Protekoše potom niz Kolubaru mnoge vode, a kroz okolna sela naiđe opet neka vojska s Kosova. Zdraviji i čitaviji nosili su na nosilima one

teške ranjene, bez nogu i ruku. Kad su bili ispod brda na kome je nekada živeo svetoduh i vrač, neko od nevoljnika povika:

“ Eh, da je sad živ onaj stari dobri vrač, on bi i nas iscelio !”

Čim se taj vapaj razglasi okolinom, s brda, iz same zemlje, začu se glas:

“ A verujete li vi u njegovu moć. “

“ Verujemo, kako da ne verujemo!”- zavapiše oni. “Da ne verujemo, ne bismo ga ni spominjali!”

Kad i ove reči stigoše do vrha brda, otuda se začu :

“ Ustanite, unakaženi i obogaljeni, i vratite se kućama svojim onako kako ste od njih i otišli!”

U tom trenutku oni sa nosila poskakaše i pođoše sa ostalima, grleći se i pričajući usput o čudu koje im se dogodilo.”

Od tada se to brdo prozva VRAČEVO BRDO .

Mnogo godina posle ovoga na Vračevo Brdo dolazahu razni nevoljnici iz kosmajskih i kolubarskih sela, tražeći i nalazeći svojim boljkama leka, i svi se razveseljeni vraćali svojim kućama, raznoseći slavu i moć Vračevog Brda širom Srbije. .. “

Ovo su dalje Lajkovačka zemljišta: s obe strane do Kulina su Lešnice, zatim Ključevi, pa nailazi tromeda Lajkovca, Pepeljevca i Čelija (mesto kod Ključeva). Prema ušću Ljiga u Kolubaru su Ključevi. Pored same Kolubare je breg Dinić (tako nazvan po rodu Dinićima, koji je nekada držao breg). Potomci Dinića su današnji Petrovići Lekići i Grujičići Stančići. Dalje je gvozdeni Čačanski most, zatim dolazi tromeda Lajkovca, Rubribreze i PepeLjevca (to je na jugu od sela, blizu betonskog mosta za Strmovo i Pepeljevac).

U istorijskoj literaturi govori se o distriktu Pepeljevac – *districtus Pepelwch* - koji se pominje u povelji kralja Žigmunda iz 1392. godine. Župa se prostirala u donjem toku reke Ljiga. Ime distrikta Pepeljevac sačuvalo se u imenu sela koje se graniči sa Lajkovcem i nalazi se u kutu koji grade Kolubara i Ljig, ispod manastira Bogovađa. Selo se ranije zvalo Karanovac. Staro selo je bilo na Paležu, pa su ga Turci spalili i raselili. Njegove su se porodice iselile u Posavinu, Bačku, Srem i Slavoniju. Novo selo je osnovala porodica Bugarića, doseljena preko Kruševca i Kraljeva iz Niške Kamenice gde se ranije doselila iz Bugarske ispod Vitoše. Bugarića se doselilo tri porodice u opštoj seobi, slave Svetog Andriju. Bugarići su danas poznati kao Mirkovići, Jovičići, Jakovljevići, Selenići, Pavlovići, Kamenice, Stojanovići, Uroševići, Jovanovići, Mitrovići, Kovačevići, Stanići, Matići, Rankovići, Brdarići, Stanojevići, Vukašinovići i Vukovići. U selu i okolini može se čuti ovakva priča o nastanku imena sela:

“ U selu su svi visovi od vrlo sitnog peska, koji liči na pepeo i po boji i kakvoći blata. Jednom su kroz selo prošli nekakvi putnici, idući manastiru Bogovađa, pa kad su ugledali peskove, zapitali seljake, ko ih navrati da se nasele na pepelu, zbog čega će od sada pa do veka biti pepeljavi. I tako je i došlo ime selu.”

Prva crkva Svetog Đorđa u manastiru Bogovađa počela je da se gradi 1545. godine trudom jeromonaha Mardarija koji je došao kao postrizenik manastira Trojice kod PLjevLja a sazidana je 1554. godine. Ktitor je bio knez Petar Velimirović. Tu je ranije bila neka crkvice koja je imala znatno imanje pa ga je kaluđer Mardarije samo proširio i povećao. Ime manastiru dato je Bogovađa po česmi za koju se priča da je lekovita i da je od vajakada služila kao mesto za skupljanje grozničavih i bolesnih od nastupnog ludila, koji su tražili lek. U doba srednjovekovne srpske države

ovde je vladao neki vojvoda Vitko. U selu Prnjavoru u Vitkovačkom Potoku, nalazila se Vitkovačka Kula.

Manastir je više puta paljen, tako je zapaljen i posle trećeg austrijsko – turskog rata, pa je posle crkva obnovljena i proširena trudom starešine i arhimandrita ovog manastira Hadži – Ruvima. On je proveo poslednje dane života pri ovom manastiru, odakle je i otišao u Beograd, gde je 30. januara 1804. godine našao svoju mučeničku smrt.

U Bogovađi je neko vreme bio i “Praviteljstvujući Sovjet Serbski“, odmah u početku njegovog osnivanja u 1805. godini. Posle nesrećne 1813. godine i manastir je bio do zemlje porušen, pa ga je 1815. godine obnovio knez Miloš za vreme igumana Avakuma.

Ovo su dalje Lajkovačka zemljišta: zatim je mesto Prnjarišta, oranice, odvojeno od Kolubare. Dalje su Kolibine (bile su nekada neke kolibe), pa Madžarsko Groblje, koje je izdignuto više Kolibina. Kada je 1910. godine akademik Jovan Erdeljanović boravio na ferijalnoj ekskurziji sa đacima u Lajkovcu, zabeleženo je da su se tu nalazile ploče (od 2m) a bilo je i pobodenih spomenika sa natpisima. Polovinom šezdestih godina dvadesetog veka na tom mestu je napravljena Lajkovačka trafo - stanica i tada su iskopavane kosti i lobanje.

Sredina potesa između opisanog i Stare Kolubare (Cigankare) zove se Veliko Polje (oranica), pa Jaruša, koja je graničila do Lešnice. Tu su na Staroj Kolubari Vodeničine, gde je nekada bila stara Belobrodska vodenica, zatim Ade, gde je kameni most. Milorad Miletić iz Šopića je sredinom šezdestih godina dvadesetog veka ovako pričao o starom toku Kolubare - Cigankari:

" Na možda 20-30 godina pred Karađorđev ustanak došao je iz Bosne, iz Banije, čovek sa pet sinova, dva sinovca, i jednom sinovicom i još

nekom rodbinom. Zvao se Stevan Šopšaga. Pošto su mu sinovi, i čitava zadruga, bili drvodeljci, oni poprave neku staru vodenicu u Čelijama na mestu gde se sada nalazi fabrika kreča. Ovo što je sada tamo Kolubara- to je nekada bio Ljig. Kolubara je išla onom jazavom gde je prvi kameni most kod Lajkovca, a ovo je inače bio Ljig. Tu, na Belom Brodu bila je Turska straža zbog toga što je Valjevska Nahija bila uz Austrijance, a ovamo je bila Šumadijska Kolubara, koja je pripadala Turcima, pa su je Turci harali i palili. Sva nizija od Jelića kolebe, pa dalje, bila je živo blato pa su Turci haračlije koje su dolazile od Kulin kapetana iz Bosne, mogle da pređu Kolubaru samo na Belom Brodu, da produže pored Kameničkih kuća u Čelijama, preko kamenog mosta u Županjcu, pa u Bogovađu. Stražu na Belom Brodu čuvali su neki Cigani, koji su kao otporniji mogli da žive i na močvarnijem zemljištu. Oni su, za male nagrade, čuvali Brod, pokazivali put turskim haračlijama da ne upadnu u živo blato, a i javljali Turcima ako bi zapretila kakva opasnost sa severa ."

U Čelijama su tada živela dva brata: Sima i Sava Pajić, kasnije Pantelići, a danas se prezivaju Đorđevići. Sima je bio lep kao devojka ali su mu noge bile osušene, pa nije mogao da hoda. Na laktovima je prelazio preko Čelijanskog Čuka i spuštao se u Ljig da bi lovio ribe i rakove. Dok je on lovio, pored korita reke išla je jedna lepa Ciganka i skupljala suva drva . To se često događalo, pa se Ciganka zaljubi u Simu, a Sima u Ciganku. On joj je davao ribe i rakove koje je lovio i tako su se oni zabavljali godinu dana. Posle toga zaljubljeni Ciganka otkrije Simi tajnu da Cigani čuvaju prelaz preko Belog Broda i da sprovode Turske karavane od jedne do druge reke. Rekla mu je i to da uskoro treba da krene grupa haračlija iz Bosne na Beli Brod sa bogatim plenom. Sima to kaže bratu Savi. Sava uzjaše konja i ode u Zeoke kod kneza Stanoja Mihajlovića. Stanoje pošalje na konju sina Jovana

u Topolu Karađorđu. Na to Karađorđe preko svoga kuma Vujice poruči hajducima u Mačvi, u Crnoj Bari da dođu. Dođu oni i Stanoje Marjanović iz Drena i naprave zasedu na visoravni gde je sada kuća Milovana Đorđevića. Tako hajduci zasedom sačekaju Janičarski haračlijski karavan. Tukli su pušakama koliko su mogli, a resto iseku sabljama. Nakon toga mobilišu Ćelijance, te ono krvavo, konje i ljude, palijama svuku sa Belog Broda i zakopaju da se ne bi zapazilo. Novac pokupe od haračlija i nešto od toga razdele narodu. Neko iz Ćelija to dojavu Kulin Kapetanu i ostalim Turcima u Zvorniku. Ovaj se doseti da su Cigani izdali haračlije, pa pošalje 300 katana koji pokolju sve Cigane, do poslednjeg, čak i decu u povelju. Po tim Ciganima je Stara Kolubara i dobila naziv Cigankara.

Jedna druga legenda govori da je neka baba nagovorila Turskog gospodara, koji je na lepom mestu, gde su se ukrštali reka i put, sagradio sebi kulu, da za dve čizme dukata prokopa korito Kolubare u Ljig. Sedeo je Turčin na svojoj kuli na Belom Brodu, koji je tako nazvan po belom kamenu od koga je sagrađen, i uživao u pogledu na reku i svoje veliko i plodno imanje u Kolubarskom potesu, koje je raja znojem natapala i gotove plodove, drhteći od Turčina, dovozila na njegov čaradak. Ponekad, gledao je gospodar sa kule uzvodno, gde se na njegovo nastavljalo imanje bogatog Kulina Kapetana. I jedno i drugo nalazilo se u procepu između dveju reka: Ljiga i Kolubare. Plahovita Kolubara mnogo puta je zagorčala život silnim susedima. Čim po Valjevskim brdima padnu kiše, reka nabuja, izađe iz svog korita i opustoši Turska imanja. Jedan od ova dva Turčina primeti da uvek, kada se Kolubara izlije, voda naginje u jednom pravcu: ka Ljigu. To ga navede na pomisao da je korito Ljiga niže od Kolubare, pa naredi kuluk i prokopa jaz, te izvede vodu iz Kolubare u Ljig. Reka tim tokom produži da teče do danas. Od nekadašnjeg korita Kolubare sve do izgradnje nasipa pored

reke i regulacije njenog toka 1969. godine, postojala je starača u Lajkovcu i Jabučju, koja se zvala Cigankara.

Više pruge Beograd Bar je današnje Staro Lajkovačko Groblje i Selište. Selište je ostatak nekadašnjeg sela koje je postojalo pre današnjeg naselja, a koje se spominje 1528, 1536 I 1560 u Turskim poreskim Tefterima. Priča se da je na njemu bila Mađarska crkva i česma. Stariji Ljudi su kazivali da je na Starom Lajkovačkom Groblju bilo i " rimskih " spomenika, misleći verovatno na Mađarske spomenike. Selište je ostatak naselja uz srednjovekovno utvrđenje Anište koje je štitilo prelaz i most preko Ljiga i Kolubare i bilo ulaz u distrikt Nepričavu. Arheološka ispitivanja ukazuju da se radi o lokalitetu koji potiče još iz Rimskog doba.

U srednjem veku naše područje su nasejivali Mađari i Srbi i pripadalo je distriktu Nepričava u okviru Mačvanske Banovine. Distrikt Nepričava se prostirao oko današnjeg sela Nepričava do Kolubare. Bio je okružen distriktima, Ubom na severu, Rabasom na zapadu i Kolubarom na jugu. Nepričava, župa, grad i trg u srednjem veku danas je selo istog imena u Tamnavi u blizini Lajkovca. Nosi ime po tradiciji i narodnoj etimologiji od sintagme " ne pričaj ". Legenda o postanku imena Sela Nepričave, koja je verovatno eho još starijeg predanja, kaže:

" Putovao turski car po srpskoj zemlji i ispravljao nepravde koje su učinjene pojedinim mestima i ljudima.

Putujući tako, dođe i u jedno selo s ružnim imenom, kraj reke Kolubare. Seljaci ga stanu moliti da im prekrsti selo, jer im već beše dojadilo njegovo ružno ime, a i stalne šale i podsmevanja obližnjih sela. Car ih sasluša i obeća da će, čim se vrati u svoju zemlju, sazvati sabor mudraca, pa što oni izglasaju, to će im i biti.

" Po mome glasniku ime ću vam odmah poslati " – obeća car.

Seljacima behu mile ove careve reči, i zato s velikim nestrpljenjem iščekivahu telalov dolazak.

Prođe dugo vremena, a glasa od cara nikako. Čekali oni, čekali pa jednog dana starešina sela sazove sabor da se dogovore šta im valja raditi. Naposljetku, dogovore se da pošalju svog najhrabrijeg čoveka caru u Carigrad.

“ Pitaj cara, jel` to carska reč ! Obećao pa ništa !” – rekoše mu rasrđeni seljaci. – “ Nek` već jednom prekrsti selo, ili ćemo ga krstiti sami !”

Seljaci odu svojim kućama, a njihov izaslanik na dug put. Stigne u Carigrad, kad tamo čuje da su nastale promene na carskom dvoru : onaj car ubijen, a na prestolu zaseo neki novi. Ne pušta nikog preda se, jer se boji da i on ne bude ubijen.

Dobri ljudi, koji mu sve to kazaše, rekoše mu još i ovo:

“ Nepoznati delijo, sam pred cara nikako ne izlazi ! Za najmanju grešku ode ti glava s ramena. Ovaj novi car je mnogo prek, a boji se i za život. Nego, poslušaj ti nas : da ne bi ti svoj mladi život uludo gubio, a da ni tvoji seljani tamo ne bi uzalud čekali, mi ćemo ti sročiti ime za selo. ”

Mladić rado pristane na njihov predlog, i nađe se s njima sutradan na rečenom mestu.

“ To ti je novo ime. Ali upamti : o svemu ovom nikom ni reči . Jezik za zube, a put pod noge . Ne pričaj nikom ništa, inače, odoše nam glave.

Mladić obode konja i krete kući u velikom strahu. Ne prozborivši usput ni skim ni reči, samo ponavljaše u sebi : ne pričaj, ne pričaj... Konake nije tražio, jedino konja dva – tri puta promeni.

I dok njegovi seljani mišljahu da se on još gosti kod presvetlog cara, sav u goloj vodi, na polumrtvom konju, dojava pred njih njihov izaslanik.

" Dade li ti car ime selu " upitaše ga seljaci.

Nesrećni mladić samo ponavljaše : " Ne pričaj... ne pričaj.... Ne pričaj ... " - to reče i izdahnu.

Zaprepašćeni seljaci gledahu se u čudu. Oni razumedoše da su zadnje glasnikove reči carevo novo ime za selo i to im ne beše po volji :

" Ako je i od cara mnogo je " - zaključiše ozlojeđeni. Ali im reče starešina sela :

" Carskoj se volji ne valja protiviti. Može na nas još i vojsku da pošalje. " I tako osta ime selu koje se očuvalo do dana današnjih :NEPRIČAVA. "

Stari Rimski put iz Beograda vodio je zapadno od Avale preko sela Barajeva, Guberevca i Stojnika. Odatle je nastavljao za dolinu reke Kolubare, ili za dolinu reke Ljiga i dalje za Rudnik. Krak srednjovekovnog puta iz doline Kolubare išao je pored tvrđave Nepričave, koja se pominje 12. 10. 1413. godine u Dubrovačkoj arhivskoj građi: " in foro Neprizave ". " Castrum Neprichow " se prvi put pominje u povelji kralja Žigmunda iz 1392. godine. Uz grad Nepričavu postojao je i trg koji se takođe spominje 1413. godine: " El mercato de Neprizava ".

Hronologija spomena Nepričave omeđena je dakle 1392. godinom - grad, 1413. Godinom -trg, 1426. Godinom -distrikt, i obeležava vremensko razdoblje i prostor na kome su se odvijala zbivanja u ovom delu kolubarske oblasti. U tom prostoru, uzvodno Kolubarom, na njenoj desnoj strani nalazio se i grad Slovac (" Jerinin Grad") čije obimne ruševine još postoje.

To je dobro očuvana tvrđava nepravilne četvorougaoone osnove, veličine oko 60 puta 50 metara, sa četiri kule, debljine bedema 3 metra. Ova tvrđava je prema savremenoj arheologiji bila sasvim kratko u upotrebi, jer u njoj uopšte nema kulturnih slojeva. Po osnovi izgleda da su je Turci podigli

pred kraj petnaestog stoleća, radi odbrane puta duž Kolubare, koji ovde prolazi kroz jedini tesnac. Možda je u ovoj tvrđavi Despot Jovan Branković pobio Turke 1502. Godine.

Verovatno je utvrđenje Slovac dosta starije, i da potiče iz Rimskog perioda, i da su ga mnogi s vremena na vreme obnavljali i rušili. Miloš Milojević je objavio 1875. Godine putopis " *Putničke slike Valjevskog kraja*" u kome opisuje starine u Tamnavi i Kolubari. O tvrđavi u Slovcu on kaže:

" E divan ti je položaj ove nekadašnje čisto srpske tvrđave ! Predstavite sebi visinu od jedno 450 do 500 hvati nad površinom reke kakve; uobrazite: da je ta visina od istoka, sjevera i juga skoro sasvim nepristupna , i samo se od strane vencem poslednjeg izdanka Slovačke planine može doći ovde i to preko dosta dubokog vala; od istočne strane, a u provaliju strašnoj i groznoj, skoro ispod vaših nogu, protiče lenjivo i mrtvo Kolubara valjajući se kao pšenica kad je mali vetrić i povetarak tek samo onako čarlika; još kad uzmete tu čudnovatost da baš usred korita njenog još i dan danas stoje ogromne varnice, u kojima stoji zagašen var od onog vremena, kad je se ovaj gradić zidao, a naročito kad zavirite u jazove vodenočne; onda morate voLjom, ili nevoLjom, zamisliti se o čudnoj i divnoj slavnoj staroj prošlosti srpskoj ... Izgledna mu je kao i sviju prastarih srpskih gradova nepravilna okrugloća. On je imao šest ogromnih kula, koje se još i danas poznaju kolike su i kakve bile ... Pri zapadnom platnu u gradu, a za nekoliko hvata, od ovoga, poznaje se još i dan – današnji neka duga četvorougalna zdanija, koja se produžavaju od juga pa sve skoro do sjevera. Na sredini baš grada poznaje se da je bilo neko savršeno okruglo zdanije , a daLje od ovoga istoku, bila su samo dva uporedu takođe okruglasta, no jajaste izgledine. Za prva zdanija drže obližnji seljaci da su kuće za vojnike, za ono srednje da je

neka kula, kojoj neko i ime zna, da je se zvala Slovac, drugi opet ne, nego Konjic, a treći, i to većina njih, da je se zvala Čagilj, kao i sami grad. “

Narodna legenda govori da su grad gradili despot Đurađ Branković i njegova žena Prokleta Jerina :

“ Pođe Prokleta Jerina sa svojim neimarima po Srbiji, da traži podesna mesta na kojima bi zidali gradove.

Put je nanese na Kolubaru, bez mosta i skele, te ona, gde će, gde neće, skrene uzvodno, ne bi li naišla na kakav prelaz.

Kad dođe do dva brda, Čaglje i Oštre, između kojih se Kolubara s hukom probija, popenje se na Čagalj, pa razgledavši okolinu, naredi:

“ Ovde zidajte grad !”

Na njenu zapovest razlete se neimari kao krilati zmajevi, po okolnim selima, pohvataju sve što može raditi i počnu kulukom graditi grad.

Vreme je prolazilo, a grad se sporo dizao, uz skrivene kletve i uzdahe kulučara.

Kad najzad grad bi skoro sagrađen, i obeležen početnim slovom Jerininog imena, Jerina, ushićena lepotom prirode, reši da i sa druge strane Kolubare, na Oštri , sazida isti takav grad, pa da ta dva grada, visoko nad rekam spoji mostom.

Odmah je sa jedne kule novoga grada bacila platno preko Kolubare, na Oštru, gde su ga prihvatili seljaci. Tako je obeleženo mesto gde će biti most. Po običaju, koji je tada vladao, trebalo je da neko pređe preko platna na drugu obalu, pa ako ostane živ, most se može graditi.

Znajući da platno neće održati nikoga od seljaka – kulučara, iako su bili propali od kuluka, Jerina pusti svoje psetance. Ono veselo potrča platnom ka Oštri, uz pljeskanje neimara, i tako dođe do sredine Kolubare,

ali seljaci, videći da će psetance preći na drugu stranu, poplaše se od novog kuluka, pa krišom zadrmaju platno, te psetance padne u Kolubaru i udavi se.

Ljuta Jerina što joj se psetance udavilo, a još više što se sad tu ništa ne može graditi, poruši i ono što beše sagrađeno, pa ode dajje da traži drugo mesto. Na zidinama ostane samo početno slovo Jerininog imena po kome se ceo Čagalj i porušeni grad na njemu prozovu SLOVAC...”

Prema narodnom predanju na poslednjoj kolubarskoj gredi Grbi u današnjem selu Nepričava, nalazio se veliki Mađarski grad, ograđen rovovima, u kome su stanovali i Mađari i Srbi i koji se zavao *Pakaj*. Grad je nestao kada je ova oblast potpala pod Turke. " *I Grba i Pakaj se obrađuju, ali su se na tim mestima izoravale cigle, kamenje, oruđe i novac* " i mnogi seljaci podigli su ciglom i kamenom ovog mesta svoje kuće ili druge zgrade".

Između Nepričave i Lajkovca je Rubribreza čije ime narod dovodi u vezu sa sečom breza. Lajkovac Gornji je u blizini Brežđa, pa možda i tu treba tražiti uzrok imenu sela Rubribreze. Naziv Lajkovac je etimološki komplementaran nazivu Nepričava, odnosno značio bi "pričaj".

Prema Rubribrezi do Selišta su sledeća Lajkovačka zemljišta: Trsaci, zatim su Jakići do Rubribreze, od Jakića su Poljane, do kojih su Rubribrežački Cigani. Veli se, da je u tim poljanama, bila Mađarska česma, od koje je poticao izvor reke Vraničine, a priča se da su je Mađari zatvarali slaninom. Poljana je bila šuma, koje sada nema. Dalje je tromeđa Lajkovca, Ruklade i Rubribreze, a do tromeđe dolaze Krševi, gde je bila velika šuma. Zatim dolazi tromeđa Lajkovca, Ruklade i Jabučja. Dalje su zemljišta Vraničine, do Jabučja su Jasici (kosice, livade), do njih su Krušici (oko puta), zatim je više samog sela s desne strane puta Bojište. Po jednoj narodnoj priči koja se priča po Jabučju i okolnim selima - u Jabučju do

Lajkovca na polju Bojištu, bila je nekakva velika bitka između Mađara i nekog nepoznatog neprijatelja i da je ta bitka bila mnogo pre Kosova. Ta je bitka bila verovatno između Mađara i Mongola , u drugoj polovini XIII veka.

Jabučje je najveće selo na Kolubari. Ovde je otkriven najznačajniji lokalitet u valjevskom kraju . Najpre bogata ostava srebrnog posuđa , zatim jedan votivni spomenik, delovi nekoliko nadgrobnih spomenika, a tu se nalazila i jedna *area maceria cinta* – mauzolej, sudeći po ostacima zidova i nekoliko delova nadgrobnih spomenika sa reljefnim ukrasima , predstavom pet pokojnika i tekstom. Verovatno je tu bila bogata *villa rustica* ili manje prigradsko naselje. Srebrno posuđe je doneto sa teritorije Kampanje iz toreutskih radionica,a pripada prvoj polovini prvog veka nove ere . Votivna ara, posvećena je kultu Mitre, sa tekstom koji govori o ličnosti koja je žrtvenik postavila. Može se pretpostaviti , prema spomenu municipija u tekstu, da se radi o Singidunumu. Tekst koji se nalazi na nadgrobnom spomeniku sadrži podatke o ličnostima za koje se spomenik podiže. Otkriveni nalazi spomenika pripisuju se trećem veku nove ere.

Nadgrobnih spomenika i zidovi grobne insule nađeni su na desnoj obali Kolubare u proleće 1979. godine. Jedna baza i funerarna kocka preneti su u Narodni muzej u Beogradu, dok su cipus, površje i druga baza ostali u dvorištu Ljubisava Grčića i Milana Stanisavljevića koji su i prijavili ovaj nalaz.

Jabučje je srednjevekovno naselje. Spominje se u spisku sela valjevske eparhije od 1735. godine i u spisku sela paleškog i šabačkog distrikta iz 1737. godine koji je sastavila Beogradska Administracija toga doba. Legenda koja se priča o nastanku imena sela verovatnije je starijeg datuma a u nama poznatom obliku smeštena je u milje s kraja XVIII veka :

“ Za vreme turske vladavine bilo je Srba koji su bili najbliži saradnici sa Turcima. Među njima bio je Jorga, njen najpoverljiviji saradnik. Pa kako je Jorga uspeo kod Turaka da mu veruju, on je hteo da ga sa nečim nagrade. Bio je najžudniji i volio vlast, to on potraži od Turaka da mu daju da bude knjaz i gospodar na nekom prostoru, na delu od Pašaluka. Turci mu onda reknu da u arovima – štalama izabere najboljeg konja i koliko za ceo dan obiđe sa konjem, da na tom prostoru bude gospodar, samo što će Paša od njega biti stariji na tom prostoru koji bude obišao za jedan dan konjem. Jorga pristane na turske uslove, iako je znao da će teško biti juriti na konju kroz šumu i trnje.

Izabere najboljeg konja i pođe kada se sunce rodilo. Terao je konja nemilice. Turci se zabrinuše da ne obiđe mnogo prostora, pa su slali uhode da se interesuju koliko je zauzeo. Preda samo večer Jorga je dojurio do današnje Ruklade, do današnjih Dubravačkih Cigana. Tu odjaše, a konj umoran, napije se vode i uginu. Videći to Jorga potrči pešice i pre zalaska sunca dotrči do rečice Kladnice koja deli Paljuve i Jabučje. Uhode jave starešinama da je Alah uslišio njihovu molbu i da je konj stradao pod jabukama. Oni se stadoše radovati i odluče da se zbog tih jabuka pod kojima je uginuo konj čitav atar koji će pripasti Jorgi nazove JABUČJE ...”

Moguće je da ova legenda izvorno potiče iz XVI veka i da je junak njen ne spahija Jovan Jorga Pavlović nego jedan drugi spahija, knez Petar Velimirović – ktitor manastira Bogovađa.

Ovo su dalje Lajkovačka zemljišta : niže Buruma, u Vraničini, bio je nekada bunar koji je kopao Milijan, predak Milijanovića. Do Jasike i Jabučja su Aluge. Zatim nastaje naniže zemljište Potes (do Kolubare). Niže Aluge je Čupinica, do Jabučja, zatim su Širine (polje). Do Ade i Belog Broda je

Adžino Polje, ispod sela je Jasenovača. Dalje su do pruge Ljutaci, do njih su Vinogradi do spomenutog Selišta. Pod samim selom s desne strane puta za Ub, je Stari Bunar koji je iskopao na seoskoj zemlji Marko Dmitrović, od današnjih Markovića Kikovića. Stari Bunar je od starine bio mesto seoskog sastanka i tu su bili seoski skupovi. To je bilo seosko zemljište .

1905. godine probijen je današnji put od Belog Broda ka Lajkovcu i Ubu. Put deli selo na dva kraja, koji nemaju posebna imena, već jedan drugog zovu Onokrajci .